

Rădăcinile Institutului de Teatru, „Szentgyörgyi István”

DOI: 10.46522/S.2023.01.7

Cătălina-Elena MIHĂILĂ PhD

University of Arts, Târgu-Mureș

mihaila_catalina2000@yahoo.com

Abstract: The Roots of the “Szentgyörgyi István” Theatre Institute

"It is said that every generation plays the theater it needs" (Ecaterina Oproiu). We might think that the same happens when it comes to the acting methods by which dramatic artists study and create their characters. But can the energy and motivation of today's students be likened to the enthusiasm of the first generation of the Romanian section of the Szentgyörgyi István Theatre Institute? Were the first guides teachers or pedagogues? Starting from the theme of this year's conference and being in my first years at the department within the university, I stopped for a moment and reflected on the roots, the beginnings and, especially, on that triggering core. How do we relate today to that original and native motivation, faith, and generating energy? What was the impact of the Institute's Studio Theatre's appearance in the community and what role does it play today for the general public? What can we consider to be specific to the Institute and preserved today as a tradition within the University?

Key words: roots, specific, first generation, actor, beginnings.

Anul 2022 marchează 60 de ani de viață culturală și performanță teatrală pe scena târgumureșeană, 1962 fiind anul în care în octombrie se inaugurează Teatrul Studio al Institutului de Teatru *Szentgyörgyi István*, iar în 10 noiembrie printr-un spectacol pe scena Palatului Culturii, are loc înființarea secției române a Teatrului de Stat din Târgu-Mureș. Astfel, ca participanți la viața teatrală de astăzi, suntem invitați să ne îndreptăm atenția spre rădăcini pentru a ne putea raporta corect la acele începuturi în care putem găsi sau înțelege esențe ce conferă un specific atât universității de astăzi, cât și mediului teatral local.

Ca profesor ce activează în institutul care astăzi a devenit universitate, astfel de momente aniversare reprezintă o invitație spre reflexie și cunoaștere a acelor vremuri, a celui nucleu declanșator pentru a te putea racorda la acel scop original și, de ce nu, la acea atmosferă creatoare a acelor începuturi care pot fi privite, cu atât mai mult astăzi, puncte de reper. Chiar dacă progresismul atât de pregnant și amprentant al societății în care trăim ne invită spre a anula tot ce e vechi și a reinventa doar de dragul schimbării, dorim să începem acest demers cu gândurile notate de Marcel Proust cu privire la ideea raportării la trecut și la amintire, mai cu seamă:

Dar când dintr-un trecut îndepărtat nu mai dăinuiește nimic, după moartea ființelor, după distrugerea lucrurilor, singure mirosurile și savoarea, mai firave, dar mai vii, mai nemateriale, mai stăruitoare, mai credincioase, rămân încă multă vreme, ca niște

suflete, ca să-și aducă aminte, să aștepte, să nădăjduiască, pe ruina a tot ce rămâne, să poarte, fără să se înconvoaie, pe micile lor picături aproape impalpabile, edificiul imens al amintirii.

Ghițulescu, 2012, 3

Începuturile învățământului artistic în spațiul românesc

Despre despre învățământ artistic pe scenele teatrului românesc poate discuta după ființarea Societății Filarmonice și a școlii acesteia în anii 1833, respectiv 1834, depășind faza de amatorism. Dorind să valideze munca actorului și să îi confere titlul de profesionist, Ion Heliade Rădulescu este fondatorul unei școli naționale de artă dramatică. Lupându-se cu modul în care erau desconsiderații actorii vremii și dorind prin această școală să pregătească profesioniști pentru scenele teatrelor din țară, Heliade Rădulescu pornește de la premisa că teatrul susținut de învățământul public poate să conducă spre formarea gustului unei națiuni. Esențial pentru acest demers este primul curs românesc de arta actorului apărut în anul 1838: *Cursul de mimică și declamațiune*. Am putea oare compara bucuria, frământarea, dăruirea și sacrificiul acelor dintâi profesori și actori dornici de șlefuire cu pedagogii și studenții, viitori actori, de astăzi?! Nefiind, însă susținută din punct de vedere financiar de către oficialități, viața acestei școli se încheie după doar doi ani de existență.

Un moment esențial în evoluția și apariția învățământului superior artistic se decupează în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, devenind o preocupare cu adevărat importantă pentru mai marii statului. În 1864 se înființează Conservatoarele de muzică și declamațiune și Școlile de arte frumoase din București și Iași. Una dintre personalitățile pedagogice ale acestor școli nou înființate este actorul Matei Millo.

Prezența lui Matei Millo la catedra de artă dramatică reprezintă un moment crucial în evoluția pedagogiei artei actoricești. Orientarea pe care Matei Millo o imprimă teatrului românesc și clasei de actorie se bazează pe ideea funcției sociale a teatrului, pe ideea influenței pozitive pe care actorul trebuie să o exercite asupra comunității, pe ideea formării unui actor capabil să oglindească veridic realitatea în artă și să o exprime prin mijloace de interpretare ce respectă adevărul vieții. Noua orientare artistico-pedagogică a lui Millo se face simțită și dincolo de clasa unică a Conservatorului, prin influența pe care o exercită chiar și asupra acelor care nu i-au urmat direct cursurile.

Pană, 2016, 408

Pentru a se putea discuta despre școlile de teatru existente astăzi în spațiul românesc, un moment cheie l-a reprezentat Reforma învățământului din anul 1948 care are consecințe considerabile și asupra universului învățământului artistic. „După modeste încercări și realizări începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, despre o școală profesionistă de teatru în România nu se poate vorbi decât după reforma învățământului din august 1948 care a dat o nouă față învățământului de toate gradele“ (Pană, 2018, 276).

Învățământul superior maghiar în Transilvania - rădăcină a Institutului de Teatru „Szentgyörgyi István“

În ceea ce privește românii din Transilvania teatrul „nu a reprezentat niciodată o formă de divertisment“ (Ibidem), ci, mai degrabă, o modalitate de manifestare a limbii românești și, totodată, „alături de presă și școală a reprezentat un mijloc de diseminare a ideilor de libertate și progres, pentru formarea sau fortificarea conștiinței naționale (Până, 2018, 276). Istoricii punctează data de 17 decembrie 1792 când în Ardeal are loc primul spectacol de teatru profesionist în sala de teatru a palatului „Rhadei“ aflat în apropierea orașului Târgu-Mureș. De menționat, după cum notează Magdalena Florea în teza sa de doctorat, este faptul că acest spectacol reușește să ajungă în fața publicului printr-un drept obținut în cadrul unei ședințe din 1 octombrie 1792 ca răspuns a inițiativei înaintate Dietei Transilvaniei pentru a reuși să joace în fața unui public.

Pentru maghiarii din Transilvania, precum și pentru celelalte naționalități, dorința de perfecționare și profesionalism ajungea la nivel de necesitate tocmai pentru a nu rămâne la nivel de amatorism. Problema unei școli de teatru pentru maghiari se rezolvă într-o oarecare măsură în momentul în care la Budapesta în 1865 se înființează o școală de teatru.

După Unirea de la 1 decembrie 1918 se remarcă nenumărate încercări de a consolida o școală de teatru în limba maghiară, însă fără reușită. Există o serie de personalități artistice care au demarat astfel de inițiative: 1919 la Târgu Mureș directorul de teatru Pál Szabo și în 1920 la Arad Róna Deszö a dorit înființarea unui institut de teatru. Odată cu stagiunea 1923-1924 se înființează la Oradea primele școli particulare de teatru). Totodată, la Timișoara prin regizorul Jakabffy Dezsö și dirijorul Csányi Miklós se pun în anii 1925-1926 bazele unei instituții de învățământ teatral.

Momentul înființării la Cluj al unui *Conservator al statului* după Unire cu precădere la inițiativa lui Tiberiu Brediceanu, Gheorghe Dima și Zaharia Bârsan poate fi considerat unul cheie. În septembrie 1919 Gheorghe Dima este cel care devine director. În urma Dictatului de la Viena acest conservator activează la Timișoara, având ca profesori de artă dramatică pe Lilly Bulandra, A. Popescu-Voicu și I. Vanciu.

În ceea ce privește instruirea și dezvoltarea artiștilor dramatici maghiari, a existat o școală pe lângă Teatrul Național care a funcționat precum un studio și anexat conservatorului mai sus pecizat este menționată o Secție de artă dramatică.

Din 1930, teatrele hotărâsc să își pregătească viitorii actori prin aceste Studiouri ale Teatrului Maghiar. Dincolo de susținerea primită din partea teatrelor pentru absolvenții acestor școli, aceștia erau evaluați și își susțineau examenul de absolvire în fața unui juriu pe care îl desemnau membrii Sindicatului Actorilor. Însă, chiar dacă lucrurile păreau că se îndreaptă spre formare și perfecționare care depășește nivelul de diletant, se vor dovedi ineficiente, așa cum demonstrează Magdanela Florea:

Această modalitate de pregătire a viitorilor actori s-a dovedit neperformantă fiind purtătoare de tot felul de compromisuri, începând cu asigurarea numărului suficient de studenți pentru a putea realiza încasările minime necesare pentru întreținerea teatrelor, iar, pe de altă parte, lipseau și dotările tehnico-materiale necesare pentru buna funcționare a procesului instructiv-educativ. Toate acestea au dus la o selecție dezastruoasă a viitorilor ucenici întru actorie, majoritatea manifestând, la sfârșitul școlii, o incredibilă lipsă de cultură și pricepere profesională, fapt ce a dus la eșuarea lor în teatrele provinciale.

Florea, 2014, 225

Anul 1941 marchează inaugurarea unei școli maghiare de teatru susținută și aprobată de către autorități. Această școală apare pe lângă Teatrul Național Maghiar din Cluj și propune o perioadă de învățământ de 3 ani, remarcându-se ca dascăli personalități remarcabile precum Tompa Miklós¹.

Abia după terminarea celui de-al doilea război Mondial, se poate discuta despre o reușită în ce privește instituționalizarea învățământului artistic maghiar din România. De notat este faptul că în anul 1946 se înființează la Cluj Conservatorul Maghiar de Muzică și Artă Dramatică prin Decretul-lege nr. 276 din 9 aprilie semnat de Regele Mihai, de Ministrul Artelor, Mihail Ralea, și Ministrul Finanțelor, Gheorghe Tătărescu. Din punct de vedere legal, acest conservator este predecesorul Universității de Arte din Târgu-Mureș.

Pe baza reformei învățământului din anul 1948 este înființat la Cluj, prin Ordin de Ministru al Învățământului Public, Institutul Român de Artă care este format din Facultatea de Muzică, Actorie și Dans și, totodată, este consolidat Institutul Maghiar de Artă cu facultățile de muzică, regie, actorie și dans în care sunt duse mai departe programe de studiu superior dezvoltate și inițiate în Conservator. Unindu-se facultățile de teatru din cadrul celei de două institute, ia ființă Institutul de Teatru „Szentgyörgyi István“. În 1954 se mută la București la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale“ specializarea regie, atât pentru secția română, cât și pentru secția maghiară iar, moment esențial, la Târgu-Mureș, se instaurează specializarea actorie a secției maghiare, păstrând numele inițial al instituției. Anul 1962 reprezintă momentul în care se aprind reflectoarele pe scena Teatrului „Studio“ de pe lângă Institutul de teatru „Szentgyörgyi István“ Târgu-Mureș. Fiind dotată cu tot necesarul tehnic, Sala „Studio“ găzduiește un număr de 200 de locuri și în scurt timp ajunge să se facă remarcat prin producțiile sale în tot spațiul cultural românesc. În 1976, se reînființează linia de studiu în limba română, specializarea actorie, iar în 1992 Academia de Artă Teatrală (denumire schimbată în 1992) reușește să organizeze prima conferință în domeniul științific teatral de rang internațional. În anul 2000 apare primul număr al Revistei științifice multiculturale *Symbolon*.

¹ Tompa Miklós, regizor, profesor de actorie, director de teatru, fondator al Teatrului Secuiesc (mai târziu Secția Maghiară a Teatrului Național din Târgu Mureș), fiul poetului László Tompa, tatăl regizorului de teatru Gábor Tompa.

Primele generații ale secției române

După cum se poate observa și din datele prezentate mai sus, consolidarea școlii de teatru din Târgu-Mureș s-a realizat într-o strânsă legătură cu principiile și abordările teatrului secuiesc al vremurilor. Astfel, metodă ce și astăzi este în vizorul pedagogilor și al viitorilor artiști, metoda lui Konstantin Stanislavki este privită ca o piatră de temelie în formarea artistului dramatic, existând o preocupare spre trăirea realistă, dar și în același timp, teatrul burghez al iluziei.

În următoarele rânduri ne vom îndrepta atenția spre un cele relatate de actrița Monica Ristea care a făcut parte din a patra generație a secției române, fiind admisă la Institutul de Teatru *Szentgyörgyi István* în anul 1979, la un an după absolvirea Liceului de Artă. Concurența crescută a fost un factor pentru care în primul an când dă admitere nu reușește să intre, fiind prima sub linie. Actrița relatează importanța structurării programului de studiu pe 4 ani. Numărul de locuri era de 7 studenți bine împărțiți: 4 locuri băieți și 3 locuri fete. Monica Ristea precizează că, fiind doar două institute de de teatru în țară, concurența era uriașă: 300 de candidați pentru un loc, iar la IATC București se ajungeau și la 1000 de candidați. Existau, totodată, mult mai multe ore destinate disciplinelor teoretice. Programul începea la ora 8:00 și indiferent de anul de studiu, studenții făceau timp de două ore mișcare: balet, studiu la bară, lupte scenice, scrimă, călărie, dans de societate, tot ce putea veni în sprijinul dezvoltării și evoluției expresiei corporale. După orele de mișcare urmau disciplinele teoretice până în jur de orele 14:00-15:00, iar de la ora 16:00 se lucra la actorie în fiecare zi timp de șase zile pe săptămână. Actrița își amintește cu drag despre primul an în care nu au îmbrăcat costumele niciunui personaj, ci au rămas în costume de mișcare și, de asemenea, nu s-au folosit de comunicarea verbală până în semestrul al II-lea pe final pentru unele exerciții de improvizație. Metoda de actorie folosită atât la secția română, cât și la secția maghiară era cea a lui Ion Cojar, considerată atunci cea mai vastă și cuprinzătoare, care cuprindea pe lângă metoda lui Stanislavski și elemente împrumutate de la Grotowski și Meyerhold, Cehov, metodă era utilizată și la IATC București de comun acord, fiind privită precum una revoluționară la acea vreme, fiind implementată de Constantin Codrescu alături de Ileana Burlacu și preluată de Adrian Mazarache, Mihai Giungulescu și Cornel Popescu. Punctăm faptul că Monica Ristea speră că anumite discipline de care ea s-a bucurat în anii studenției vor reveni azi precum Dramaturgia, Filosofia sau Psihologia pe care le consideră vitale. Printre colegii din alți ani de studiu ea amintește pe Cornel Răileanu, Miriam Cuiibus, Marius Bodochi, Oana Albu, Daniel Vulcu, personalități ale scenei și pedagogiei teatrale de astăzi. Faptul că atât la București, cât și la Târgu-Mureș la ambele secții exista acest număr de 7 studenți, 4 băieți, 3 fete, asigură repartizarea în teatre al tuturor absolvenților actori, având un loc de muncă asigurat în teatrele din țară în funcție de media de absolvire, desigur.

Poate ar fi bine să ne raportăm la motivația acelor rădăcini și începuturi. Teatrul de astăzi, funcționând ca întotdeauna precum o oglindă, sigur că e diferit pentru că și societatea este alta. Doar că indiferent care ar fi mijloacele artistice sau instrumentele psiho-

pedagogice, teatrul are nevoie de același entuziam, pasiune, dăruire și sacrificiu. Omul de astăzi poate că are nevoie și mai mult de a se apleca spre esențe și origini, iar teatrul îl poate ghida și lumina în acest sens.

BIBLIOGRAFIE

- FLOREA, Kelemen Magdalena, *Istoria teatrului târgu mureșean*. Repere instituționale și spectacologice, material iconografic și comentarii critice (de la primele forme de manifestare teatrală, până la sfârșitul secolului al XX-lea), 2014.
- Ghitulescu, Michaela, *Intre uitare și memorie*, București, Humanitas, 2012.
- Istoric, documente de înființare*. Online. [Accessed 19 July 2024]. Available from: <https://www.uat.ro/despre-universitate/istoric-documente-de-infiintare>
- PANĂ, Doina, 2014. Din trecutul învățământului teatral din România. Institutul de teatru „Szentgyörgyi István“ din Târgu-Mureș, *Sargentia*. nr. V, 2014, p. 407-418.
- PANĂ, Doina, 2019, Institutul de Teatru „Szentgyörgyi István“. Prima școală maghiară de teatru din România, *Revista e-Creator* p.276-281.